

Lars Saabye
Christensen
Stopy města

≡ KNIHA ZLIN

Lars Saabye Christensen Stopy města

Ewald a Maj

V překladu Jarky Vrbové

≡ KNIHA ZLIN

Tento překlad vychází s finanční podporou nadace NORLA.

This translation has been published with
the financial support of NORLA.

BYENS SPOR

Copyright © CAPPELEN DAMM AS, 2017

Translation © Jarka Vrbová, 2019

Cover photo © Stiftelsen Nordmøre Museum

ISBN 978-80-7473-782-4

Prolog

Ulice Kirkeveien neboli Kostelní začíná na Frognerském náměstí, kde tramvaj zatáčí k východu na Elisenberg a Solli, pokud ovšem člověk odjíždí z Fagerborgu a z křižovatky Majorstua, pryč z té části města, kterou nadevše miluju, v dobrém i zlém. V dobrém: množství a velikost stromů plně vyhovuje mému rozpoložení. Ve zlém: v tom mém rozpoložení je stále víc slz. Město musí odpovídat svému věku. Jinak se bude podobat dítěti ve smokingu nebo starci v námořnickém oblečku. A bude budit pouze smích, nikoli stesk po domově. Chlapec, ne, mladý muž, protože se právě stává mužem, sedí v tramvaji, zahlédnete ho dnes brzy ráno, kdy se všichni probouzejí do té nejsmutnější zprávy, jakou může slyšet vděčné obyvatelstvo země, chce pryč, pryč z Fagerborgu, pryč z města, pryč od všeho, hlavně pryč. Jmenuje se Jesper Kristoffersen a na sedadle vedle sebe má napěchovaný ruksak. Všimněte si jeho pohledu, pokud to stihnete: je zároveň prázdný a otevřený, mladík vidí a je viděn, pod levým okem mu utkvívá modrý stín, vzpomínka. Kdysi slyšel diagnózu *citlivý*. Jdeme po levém chodníku ulice Kirkeveien podél Frognerského parku s velkolepou, podle někoho až přehnaně impozantní instalací soch ve Vigelandově parku, který na podzim, jako teď, připomíná

rozlehlé zahrady v Rusku na přelomu století; opuštěné, melancholické a v neposlední řadě plné umělých prostor se sochami, jež nesou na zádech náklad mraků. Zato na jaře a v létě je to jiná písnička. Matky se sluní na lavičkách, ale nespouštějí z dohledu děti na trávníku. Mládež krmí labutě, ale jen proto, aby skryla své skutečné úmysly, a sice flirtovat. Drobky, které ti mladí házejí do jezírka, jsou jemný prach jejich zamilovanosti. A v obou restauracích, Broen a Herregårdskroen, sedí otcové v bílých košilích a popíjejí ze sklenic chladivé napěněné pivo. Všechno je uvolněné a pomalé. Všechno je bezstarostné a pomíjivé. Všechno je ale zároveň věčné a v jasném světle jezírka se odráží modré nebe. V takových chvílích si člověk necení nejvíc umění, ale života. V zimě je poměr obrácený. Život se stahuje do pozadí a do popředí vystupují sochy, celé kolony ojíněné žuly jako zmrzlá armáda. Člověk by téměř věřil, že park je gotické bitevní pole anebo pokračování hřbitova Vestre Gravlund s ponurým krematoriem a špičatými cypřiši, který se rozkládá hned v sousedství. Zima činí toto město ošklivým a tísnivým, i když právě na zimu jsme tu zvyklí ze všeho nejvíc. Zima nás uvězní do závějí nahrnutých u chodníků a do jalových snů. Zima je čas fejetonů, úmrtí a rádia. Nyní je, jak shora řečeno, měsíc září, a ne jen tak ledajaké září. Nejsmutnější září, jaké kdy město zažilo. Listy padají jako žluté slzy. Tak to mohu klidně říct: listy padají jako žluté slzy. Kamelot běží se zvláštním vydáním *Aftenpostenu* na vozíku. Je nálada tak chmurná proto, že Jesper Kristoffersen se má nalodit jako plavčík na parník *Bergensfjord*? Tím to být nemůže. Mladí chlapci a muži nastupují na loď každý den, ano, i sem tam nějaké děvče, a nikdo to nijak neprožívá, snad kromě matky, sestry, milenky. Tak to má být. Člověk se musí osamostatnit, ať to bolí sebevíc. Sítě na tenisových kurtech jsou smotané. Na písku zůstal ležet bílý míček jako tečka za posledním servisem léta. Na Frognerském stadionu naproti dílnám Sørensen & Balchen v Middelthunově ulici je plná sezona v každém ročním období: maratonský běh, krasobrus-

lení, pozemní hokej, lehká atletika a fotbal, celoroční sportovní kalendář. Ženy tohoto města si jistě pamatují na entrée Sonii Henie v záplavě reflektorů, když jako anděl vplula pozpátku na led za bouřlivého jáсотu davů a s pažemi roztaženými jako křídla, jen jen vzlétnout. Muži si pravděpodobně pamatují, že Oscar Mathisen tu roku 1920 porazil nafoukaného a sebejistého Bobbyho McLeana, takže stadionu se pak říkalo americké Waterloo. Norský mistr světa ale prohrál v posledním závodě, kdy pod ním roztál led. Zastřelil nejdřív svou ženu a pak sebe. Často na to myslím. Copak ho neutěšily ani všechny ty medaile? A nebyly jen rubovou stránkou? Teď ostatně běží po dráze stadionu někdo jiný, na sobě pletený svetr a přes punčocháče krátké kalhoty. Všichni vědí, že je to doktor Lund, specialista ve všeobecném lékařství, jak o sobě rád říká. Pořád ještě nic netuší o událostech té noci. A kdyby tušil, pravděpodobně by běžel dvojnásobnou vzdálenost, to znamená padesát oválů, dvacet kilometrů. Právě doktor Lund kdysi konstatoval, že Jesper Kristoffersen je *citlivý*, ale pak ho uznal zdravým: *Chlapec se těší dobrému zdraví a může vykonávat jakoukoliv práci*. Pospěšme si dál, ne proto, že bychom chvátali, máme naopak času dost. Ale ti, kdo se k nám chtějí připojit, se laskavě musí přizpůsobit našemu tempu. Tak je to tu zvykem. Nicméně u Mariiny ulice se zastavíme a podíváme se na školu Majorstua, kde školník, dříve třídní učitel Løkke v tmavém obleku, později též zvaný Neštěstí, nese přes dvůr norské vlajky. Je nám nápadné, že nese vlajky tak, jak se nosí mrtvé nebo zraněné dítě. Pak přejdeme k Armádě spásy. Vchodové dveře zdobí nápis: *Krví a ohněm*. Je v podstatě humorné, že tito zdvořilí vojáci beze zbraně, kteří se všeho zřekli a nikdy nezemřou, byť jsou v *Aftenpostenu* už skoro vzati do nebe, mají tak násilnické heslo. A jejich noviny se jmenují *Válečný pokřik*. Prodávají je v okolí, zvláště na náměstí Valkýr. Ne vždycky jsou forma a obsah v souladu. A konečně jsme na křižovatce Majorstua, kterou bychom mohli nazvat ve vztahu k ulici Kirkeveien náměstím Svatopetrským. Obracejí se tu

tramvaje a autobusy. Tady můžeme přestoupit na Holmenkollenskou podzemní trať a jet k Národnímu divadlu, tedy do samého *města*. Nebo jet na druhou stranu do hor, do Nordmarky, která je pro mnohé obyvatele skutečným důkazem Boží existence: věčný život se podle nich nachází mezi jezerem Tryvann a kopcem Kikut, kde potkáváme ošlehané, šlachovité muže s kapičkou u nosu a se svatozáří vytvořenou z potu, lyžařského vosku a smrkového jehličí. Můžeme také zmínit, že tutéž Nordmarku používají nešťastní rodiče jako výhrůžku, když se jejich líná omladina v neděli povaluje dlouho v posteli. Pokud nejsi před desátou v Nordmarce, už jsi na šikmé ploše. A pak se může stát, že skončíš na ostrově Bastøy v Oslofjordu, kam zavírají nezletilé vrahy a jiné nepolepšitelné kluky, učí je na skřipci disciplíně a bázni Boží a chovanci tam usínají jako děti a probouzejí se jako zbědovaní starci. Bereme zpátky přirovnání o Svatopetrském náměstí a raději se uchýlíme k *Times Square*: je tu banka, optika, lékárna, lahůdky, trafika, kadeřník, parfumerie, telefonní budka, dámské prádlo, cestovní kancelář a čekárna s vlastní osobní váhou, která předpovídá vaši budoucnost na malých kartičkách. Stejně tak je třeba zmínit reklamy na střechách. V temných ročních obdobích bychom v jejich světle mohli číst Bibli. *Blue Master* a *Frisco*. K tomu patří samozřejmě dvě kina, Colosseum s obrovskou kopulí a Verdensteatret, jenž svými sloupy ze všeho nejvíc připomíná řecký chrám. Teď to vím: Majorstua je místní Akropolis. Najdou se tu i hospody, přímo zapadáky: Gamla, Valka, Larsen, Vinkelkafe a Tråkka. Zahnat tady žízeň nikdy není problém. A to jsme ještě nejmenovali všechny pekárny. Nikde jich nenajdete tolik jako tady, Samson, Møllhausen, Hansen a kousek dál v ulici Industrigata malá Manfredova pekárna. Po ránu se nad celou čtvrtí vznáší vůně čerstvého pečiva. Ptákům stačí létat s otevřeným zobákem a nasytí se. Ne však dnes, dnes ne. Dnes nebude čerstvý chléb. Dnes se nerozsvítí reklamy. Všechno zůstane ve tmě. Nicméně než začneme stoupat po dlouhém pozvolném svahu, který končí

kostelem Vestre Aker, jenž dal už roku 1856 této ulici jméno Kostelní a kde vysázela matka Fridtjofa Nansena alej, spatříme na schodech budovy Majorstua něco, co připomíná spadlé listí, ale ukáže se, že jde o losy Červeného kříže. Určitě tu zůstaly po podzimním bazaru. Ti, kdo nevyhráli, je prostě zahodili. Posmutníme z toho, neboť město je plné losů, jež nevyhrály. Přejdeme na druhý chodník a stoupáme do kopce, který mnozí, zvláště poslíčci na kole a noví obyvatelé, podceňují. Nejenže po této místní tepně půjdeme dlouho, ale je třeba počítat i s větrem, jehož cesta začíná na ledovcích Špicberk, natáhne do sebe sláný vzduch na pobřeží Finnmarky, prosviští severním Norskem a Trøndelagem, nabere rychlost nad pohorím Dovre, rozvlíne jezero Tryvann a pak přeletí Suhmo-
vu ulici s nárožími pevnými jak ze železa. Teď už jsme ostatně minuli čistírnu a opravnu bot Garderobe- & Sålینگseksper-
ten a Pastorský kostel, střízlivý rozložitý svatostánek, dar norských pastorů a jejich rodin hlavnímu městu. Zlí jazykové ovšem tvrdí, že v tom obchodě je víc světla než během bohoslužby v kostele, a ještě víc jich je v hospodě Valka. Ale o tom tady nebudeme mluvit. Světla se rozsvěcují a zhasínají. Doufejme, že součet vyjde nastejno. Teď se věnujme výkladní skříni řezníka Melsoma. Majitel se opírá o pult, bere z výlohy plakát se synem Josteinem, který pózoval na reklamní fotografii na pleťový krém Valcrema v ženském časopise, a vymění ho za portrét krále Haakona s černou páskou přes roh. Před řeznictvím stojí manželka s červenýma očima a diriguje manžela, pozor, ta černá páska nesmí zakrývat šunku, portrét musí stát blíž ke dveřím, už dost, ne tak blízko, a asi bude lepší tam místo šunky položit entrecôte se svazkem petržele. Necháme je, ať pokračují, a blížíme se k Marienlystu, který tvoří hranici Fagerborgu na západě. Jako nějaký zámek se tam trochu bokem tyčí Norský rozhlas, který celý den vysílá na památku zesnulého krále smuteční hudbu. Říká se, že Jesper Kristoffersen utekl na moře právě toho rána proto, že nesnesl ty temné, těžké melodie. To je nejspíš omyl. Jak bylo

řečeno, už není *citlivý*. A dále se ocitáme na Jessenløkkenu, jemuž by se mělo říkat Versailles Fagerborgu: výstavné čtvercové obytné domy s prosluněnými dvory uprostřed a fasádami vedoucími do ulic Kirkeveien, Jonase Reina, Jacoba Aalla a Gørbitzovy. Domy navrhl Harald Hals, postavili je v letech 1916 až 1920 a jsou prvním příkladem moderního městského plánování v celém Norsku, inspirovaného vídeňským architektem Camillem Sitttem. Dovolím si neotřelou poznámku o této čtvrti, kde téměř všechno považujeme za samozřejmost: sociální modernismus začal na Fagerborgu. Začali jsme s ním my! Byty předhonyly dobu svým sanitárním příslušenstvím, dvojitými okny, prádelnou ve sklepě, balkonem a přípravnou jídla a obsahovaly i utajenou místnost, již tu všichni znají, protože ji mají: halu. Hala je místnost bez oken. Je neúčinná a tmavá. V nejlepším případě je to čekárna. Architekti se domnívali, že hala dodá bytu rys výjimečnosti, takřkajíc měšťanského nadbytku, a zároveň poskytne potřebnou hloubku. Taková hala v prvním patře na adrese Kirkeveien 127 se stala ložnicí Jespera Kristoffersena, jeho čekárnou. Před chvílí Jesper Kristoffersen nasedl na tramvaj na Majorstue a odjel na Radniční náměstí, odkud došel pěšky na Vippetangen a naložil se na *Bergensfjord*, který patří společnosti Norská americká linka. Na malém balkoně pořád stojí jeho matka Maj Kristoffersenová a mladší sestra Stine a dívají se za tím, který odjel. Není těžké uhodnout, jestli prolévají víc slz pro krále Haakona nebo pro Jespera. Pokusme se to vyjádřit takto: člověk není nejbližší sobě. Nejbližší je svým blízkým. Nám zbývá ještě kousek cesty, než budeme s fagerborskou tepnou Kirkeveien hotovi. Hřbitov pod kostelem Vestre Aker je příkrější než dojezd pod můstkem na Holmenkollenu. Pokud někdo umře na Fagerborgu, nesmí mít hrůzu z výšek. Většina místních chce ostatně ležet na hřbitově Vestre Gravlund, i když je trochu dál, ale je plochý a přehledný a člověk tam zřídka může čekat nečekané návštěvníky. Vdechneme tu téměř omamnou vůni benzínu a nafty z benzinky Esso na rohu a překročíme

koleje vedoucí ke stadionu Bislett, které svým způsobem ohraničují Fagerborg na východě. Na Ullevålské nemocnici, která byla svého času největší v Evropě, visí také vlajky na půl žerdi. Dnes pravděpodobně stoupne počet mrtvých. Ztratíme-li krále, ztratíme čas. A přestože teď stojíme na nejzazší hranici Fagerborgu, přece jen ještě kousek popojdeme k dalšímu hřbitovu Nordre Gravlund a sejdem do Geitmyrské, kde se rozkládá školní pozemek. Jen ten jsem vám chtěl ukázat. V řadách tu stojí jabloně a keře bobulovin. Malé políčko je zoráno do jemných pravidelných brázd, tmavých úrodných vln. V budoucím visí nářadí: lopaty, vidle, hrábě. Někdo nechal ležet na zemi pár pracovních rukavic. Skoro to vypadá, jako by se hrabaly v měkké poddajné zemi samy. Chtěl jsem vám ukázat tento dobře udržovaný školní pozemek, abychom si uvědomili, odkud jsme vzešli, protože nehledě na to, jak se všechno kolem nás modernizovalo všemi těmi mixéry, barevným filmem, propisovačkami, sputniky, elektronickou hudbou a monoskopy, všichni na Fagerborgu pocházejí z venkova.

Díl I

KRÁTKÉ SHRNU TÍ ČINNOSTI ZA PRVNÍ ROK – 1947

Pro snadnější a racionálnější způsob práce přistoupil Norský červený kříž k rozdělení města do částí, z nichž každá bude mít své vedení. V červnu 1947 byla zřízena pobočka Fagerborg. Z církevní matriky jsme vybrali členy, kteří spadají pod nově zřízený okrsek. Naším prvním úkolem bude získat hned v září více členů. Máme zapsaných kolem pěti set členů, z toho část celoživotních.

Výnos z bazaru, který trval od 12. do 19. srpna, činil 1 264,80 korun. Příjem z náboru nových členů byl 595 korun, takže celkem je v naší pokladně 1 623,87 korun. Ústředí nám jako počáteční kapitál slíbilo 650 korun.

Koncem listopadu a začátkem prosince se Fagerborg účastnil třídění a balení oděvů pro Pomoc Evropě. Příjem v hotovosti činil 200 korun.

Dále jsme dostali přiděl příze, kterou jsme rozdělili, a pustili se do různých pletářských prací: punčochy, rukavice, šály, čepice, kalhoty atd. Tyto výrobky rozdáme v rámci naší pobočky na konkrétní žádost nebo tam, kde potřebují okamžitou pomoc. Na příklad do Tromsø byl odeslán objemný balík, protože tam celá rodina přišla následkem požáru o všechno.

V květnu se na nás obrátila paní Fougnerová (předsedkyně Spolku šití, založeného roku 1907), abychom jí pomohli s šitím prádla a našíváním jmenovek, konkrétně do nemocnice. Dále obdržela naše pobočka žádost od celoměstského Pracovního výboru, abychom se postarali o 47 židovských dětí, které přijedou na dvouměsíční pobyt do Norska. Stejně tak se jich naše pobočka ujme, až se budou vracet přes Oslo zpět.

V srpnu jsme se poprvé pokusili svolat členskou schůzi u předsedkyně, ale je třeba přiznat, že to bylo veliké zklamání. Z 15 členů, kteří slíbili přijít, se dostavili tři.

Týden Červeného kříže, který trval od 18. do 26. září, jsme zahájili ekipou aut vyzdobených květinami, s dětmi v krojích. Výnos byl mizivý a Pracovní výbor doporučil v tomto dál nepokračovat.

Získávání nových členů bohužel pokračuje pomalu. Příspěvky, jak známo, letos stouply ze dvou korun na čtyři za rok, z 20 na 50 za celoživotní členství. Takový příspěvek je pravděpodobně příliš vysoký.

Výtěžek z bazaru: 1 874,05 korun

Prodej odznaků: 206,10 korun

Během měsíce sestavíme na tyto prostředky návrh rozpočtu.

Babí léto

Maj Kristoffersenová stojí na malém stinném balkonu domu v ulici Kirkeveien 127 a dívá se do dvora na děti, které si tam hrají. Je jich spousta. Těsně poválečné ročníky. Děti míru. Mnohé se narodily ještě před koncem války, ale stejně to jsou děti míru. Jejímu synovi Jesperovi byl rok, když explodoval nákladní přístav Filipstad, a mnozí si tehdy mysleli, že vylétlo do vzduchu celé město; dokonce i tady na Fagerborgu se třásla okna a ty otřesy byly jednou ze známek války, praskliny v podlaze, pukliny ve stěnách, zničené ušní bubínky, ohnuté lustry, všechno se musí opravit, až přijde mír, ale v míru na to stejně nebyl čas a odkládalo se to na zítra, protože mír je hodně zaměstnaný a na rozdíl od pomalé, bezútešné války má neustále něco na práci, s výjimkou toho, když vybuchne Filipstad. Jesper sedí v rohu dvora, zvedne ruku a matce zamává, ale asi je zase jen roztěkaný a neklidný. Možná má moc tlustý svetr, kouše ho, a tak se pokouší poškrábat za krkem. Je první říjnová sobota roku 1948. Je pořád příjemně. Slunce ještě hřeje. Visí nad střechami domů a barví divoké víno mezi okny do ruda. Meteorologové tomu říkají babí léto. Maj Kristoffersenové se líbí. Vyjde ze stínu. Mohla by si sundat kabátek a zapálit cigaretu, kdyby ji měla. Kéž by to tak bylo. Za měsíc

už se bude pravděpodobně lyžovat. Pak najednou nikde Jespera nevidí. Není nikde, ani u popelnic, ani u houpačky, ani u lavičky. Zachvátí ji panika. Ví, že nemůže být daleko. Vrata do ulice Jonase Reina jsou vždycky zamčená. Stejně se ale panice neubrání. Možná šel do sklepa, do prádelny. Anebo vyšel nahoru na půdu. Všude číhá nebezpečí. Chystá se na něj zavolat. Chystá se ho z toho pozdního léta vytrhnout. Vtom otevře okno v patře nad ní Margrethe Viková a vykloní se ven.

„Máš telefon.“

„Volá Ewald?“

„Neptala jsem se. Je to nějaká paní.“

Maj Kristoffersenová se naposledy podívá na dvůr, ale ani teď Jespera nevidí. Pak vyjde na zadní schodiště a spěšně vystoupá k paní Vikové, která ji uvede do předsíně, kde na stolku čeká černé sluchátko. Maj Kristoffersenová se k sou sedce otočí.

„Můžeš se zatím podívat po Jesperovi?“

Paní Viková mírně pohodí hlavou a utře si ruce do zástěry.

„Aha, takhle. Nebudu tě rušit.“

„Tak jsem to nemyslela. Ale nikde jsem ho neviděla...“

„Já ale zrovna vařím.“

„Ano, voní to tu krásně.“

„Tak už vezmi ten telefon, ať ti to nepoloží.“

Paní Viková odejde do kuchyně a práskne za sebou dveřmi.

Maj Kristoffersenová zvedne sluchátko a představí se. Volá jí jakási paní Lundová z Ullevålské ulice. Telefonuje kvůli Červenému kříži a Maj Kristoffersenová se v první chvíli obává, že s ní chce mluvit o Jesperovi, asi provedl něco tak vážného, že je do toho zapletený i Červený kříž. Dostane strach a vztek. Ať ji nechají na pokoji. Všichni ať ji nechají být! Zvládně to sama! Ale neřekne to. Jen si to pomyslí. Nebo se stalo nějaké neštěstí? Že by Ewaldovi? Stihl si Jesper za tu krátkou dobu, co jí zmizel z očí, něco udělat? Paní Lundová má však na srdci něco úplně jiného. Ptá se, zda by Maj Kristofferse-
nová neměla chuť pracovat ve výboru fagerborské pobočky

Norského červeného kříže, okrsku Oslo, nejlépe jako místopředsedkyně. Hledají nové členky. Slyšela o ní, že je velice schopná v účetnictví. Maj Kristoffersenová si oddychne a má chuť vykřiknout ano, ale ovládne se.

„Musím to nejdřív probrat s manželem,“ řekne.

Pro to má paní Lundová naprosté pochopení. Činnost v Červeném kříži se nedá brát na lehkou váhu. Týká se celé rodiny. Nadiktuje Maj Kristoffersenové své telefonní číslo a řekne jí, aby jí zavolala, až se rozhodne, nejlépe koncem týdne, protože další schůze výboru je už ve středu. Obě zavěsí. Maj Kristoffersenová slyší, že se paní Viková vrátila. Z koutku crčí voda. Jesper křičí. Pak všechno ztichne. Vyjde za nimi do kuchyně.

„Stál za břízou,“ říká paní Viková.

Jesper se dívá na matku a jako vždy je těžké poznat, jestli se chystá k pláči nebo k smíchu.

„Takže on byl tam.“

„Čural tam.“

„Čural? Bože...“

„Ale teď už si umyl ruce.“

Jesper se rozbrečí. Aspoň že tak. Smát se v takové situaci v přítomnosti paní Vikové by bylo mnohem horší. Maj si přitáhne syna k sobě. Jako vždycky se jí brání a zároveň se k ní tiskne. Nechápe, jak je to možné, ale její syn je jako nějaká struna, je zároveň uvolněný i napjatý.

„Promiň, že tě vyrušil,“ řekne.

Paní Viková jim otevře kuchyňské dveře a podá Jesperovi jednu sušenku Marie, kterou si chlapec chce hned strčit do pusy, ale v poslední chvíli si to rozmyslí, přestane brečet a rychle si ji schová do kapsy. Maj ho v týle stiskne silněji.

„Děkuji,“ špitne Jesper.

Paní Viková ho pohladí po hlavě a otočí se k Maj.

„Třeba vám Červený kříž pomůže, aby vám zavedli telefon.“

„A neřekla jsi jim náhodou ty, že jsem *velice schopná* v účetnictví?“